

A SZAKMAI EREDMÉNYEK KOMMUNIKÁCIÓS GYAKORLATÁNAK ÚJRAGONDOLÁSA A DÖNTÉSHOZATALBAN

VAJAS ÁKOS

RETHINKING OF THE PROFESSION'S COMMUNICATION PRACTICE IN THE DECISION-MAKING

The milestone of the success of the profession's results is, how we able to organically integrate and to be present in the final decision-making, hereby to influence the processes and events in the real world. The specialization of the geography – among others the spatial- and urban development, regional analysis – are also makes attempt to stir the settlements or areas vision a right way in micro and macro level too.

The determination of the future's way, namely to answer the "which way" question isn't simply. Between the profession- and the political-based decision-making are serious differences, which origin that the two sphere works totally else logic, framework, value and goals. In this article I try to give answers to my question, that how to bridge the differences between the two sphere to create a new system which is based on a different view of approach to make a flexible profession communication practice in a dynamically changing environment. This new perspective is give chance, to change our thinking about the way of profession communication to the decision-making. The final decision-making takes a crucial and determinative place in the settlement or area's development, because with the decision fixing, regulating and give frame the future's ways, so in this progress the professional values isn't irrelevant.

BEVEZETÉS

A szakmai – tágabban értelmezve ide sorolható a tudomány is - és a politikai szempontok, döntéshozatal között az esetek többségében egy meglehetősen mély szakadék húzódik meg. Míg a szakma - és a tudomány - általában egzakts és mérhető információk vagy alapos tudományos kritériumrendszer alapján hozza meg a végleges döntést az objektivitás elvét figyelembe véve, addig a politikában az esetek többségében a szubjektív célok, határozott személyes elképzelések (prekonceptciók) és az érzelmi szempontok is döntő szerepet játszanak a döntéshozatal végső fázisában¹.

Véleményem szerint a politikai közegben is van helye a szakmai eredményeknek, amelynek integrálásának az elősegítése nem szokatlan és újszerű kísérlet². Úgy gondolom, hogy a szakma rendelkezik azokkal az eszközökkel és lehetőségekkel, amelyek révén szempontjai átvihetők a döntéshozatali rendszeren keresztül, ezáltal megvalósítva azt, hogy egy politikai irányultságú, de szakmai alapokra is támaszkodó döntés születhessen a folyamat végén. Továbbá szembe kell nézni azzal a ténnyel, hogy a döntéshozatali folyamatok más – más elveken és érdekek mentén zajlanak le, azaz teljesen más társadalmi-gazdasági játszmákon alapulnak, így ezeknek megfelelően kell felépíteni és kommunikálni a szakmai elképzeléseinket, mellőzve a ragaszkodást az eddigi gyakorlatokhoz (SCHARLE 2013).

¹ Természetesen ez nem azt jelenti, hogy az egyes döntések mögött ne húzódná meg egy szakmai vezérfonal és érvrendszer.

² Kádár Béla et. al (1988): Javaslat a kormányzati és központi államigazgatási tevékenység alátámasztására számításba vehető kutatóhelyek szellemi kapacitásainak hasznosítására, működésük, szervezetük korszerűsítésére [kézirat]

A szakma rövid- és hosszú távú érdeke az, hogy egyrészt növelje a szakmai megvalósulás lehetőségének esélyét, nem megfélemlítve arról a tényről, hogy ennek ellenére is, nincs semmilyen garancia arra vonatkozóan, hogy tényleges hatást lehet gyakorolni a folyamatokra, másrészt megteremtse a szakmai eredmények figyelembevételének esélyét, azaz alkalmazkodóvá tegye saját szakmai ismereteit³ és így az „ellenség” kép helyett a kooperáció lehetőségére helyezze a hangsúlyt.

A cikk a szaktudás politikai gondolkodásba – szűkebb értelemben a kormányzati munkába – történő beépülésének elméleti kereteit vizsgálja, feltárva és bemutatva azokat az alapvető mozzanatokat, amelyek eredményeként két eltérő, de végül mégis szorosan összetartozó kérdésre próbálok meg választ adni, mégpedig (1) *van-e lehetőség a szakmai- és a politikai szféra érdekeinek egymással történő összehangolására* és végső soron (2) *ebben a vizualítás milyen szerepet tölthet be?*

1. FOGALMAK – ÉRTELMEZÉSI KERETEK

A téma vizsgálata során számos olyan gyakran használatos fogalommal és kifejezéssel találkozhatunk, melynek az értelmezési kerete merőben eltérő lehet magától a kontextustól, vagy az azt használó közeg gondolatvilágától fakadóan, ezáltal eltérő jelentéssel és tartalommal ruházva fel ugyanazt a kifejezést. Az ebből fakadó kommunikációs és egyéb problémák elkerülése érdekében célszerűnek és szükségszerűnek is tartom, hogy az általam használni kívánt alapfogalmak saját értelmezési keretét rögzítsem.

A *tudomány* (más néven: tudományos közeg) alatt azokat a szereplőket értem, akik megteremtik azokat a szellemi produktumokat, melyek a valóságnak megfelelően próbálják meg bemutatni a világban zajló folyamatokat, új értelmezési és vizsgálati kereteket fogalmaznak meg a világ és a benne zajló események jobb és hatékonyabb megismerésére. Elsődlegesen az egyetemi, akadémiai és kutatói szférára és a benne tevékenykedő személyekre kell gondolni.

A *szakmapolitika* (más néven: szakmai közeg) alatt azokat értem, akik mondhatni *közvetítői (mediátor) szerepet* töltenek be a tudomány és a politika között. A szakmapolitika az a réteg, aki aktívan felhasználja a tudományos eredményeket és megpróbálja közös nevezőre hozni a politikai célokkal. A szakmapolitika szerepe tehát kettős:

- egyrészt megpróbálja adaptálni, meghonosítani, felhasználni a valós működések közben a tudomány által elért eredményeket és megközelítéseket, ezáltal hasznosítva a tudomány eredményeit a társadalom számára,
- másrészt a politikához való szorosabb kapcsolódása és közelsége miatt tisztában van azokkal a közismert vagy nem közismert hangsúlyokkal és célokkal, ami a politikai réteg döntéshozatali igényét befolyásolja és meghatározza.

³ A cél a szakmai tartalom formai (és nem tartalmi) átalakítása a célcsoport rendszerének megfelelően, amivel biztosítjuk a könnyebb elérhetőséget.

A szakmapolitika tehát elviekben – pozíciójából fakadóan⁴ - rendelkezik azokkal a szinergiákkal, amelyek révén megfelelő híd szerepet tölthet be a két szféra közötti különbség áthidalásában.

A *politika* (más néven: döntéshozói közeg) alatt azokat a vezetőket, döntéshozókat, döntéshozatalban kisebb vagy nagyobb szerepet játszó embereket értem, akik meghatározó döntési – végrehajtási, megvalósítási – jogkörrel és hatalommal bírnak, hogy „más mederbe” tereljék a folyamatokat.

A szakmai- és a tudományos közeg egyik legfőbb megvalósítandó célja az kell, hogy legyen, hogy a politikai (döntéshozói) csoportot érdekeltté tegye az olyan szakmai eredményeket figyelembe vevő felelős döntéshozatal megteremtésében, ami egyaránt megfelel a szakmai- és a politikai céloknak is.

A *vizuális kommunikáció* alatt egy olyan kommunikációs formát (eszközt) értek, ahol az információk hatékony közlésében nem (csak) a nyelvi [más néven: szöveges], hanem a képi [más néven: vizuális] tartalom is döntő szerepet játszik, amelyek kiemelik, egyértelműsítik, magyarázzák, vagy összefoglalják a dokumentum tartalmi és lényegi elemeit, ezáltal rövid, gyors és informatív áttekintést biztosítva az olvasó, a célcsoport számára. A vizuális kommunikáció – nevéből eredően is - meghatározóan a vizualitás alapvető eszköztárát (*színek, elrendezés, arculat, grafikus elemek stb.*) alkalmazza, amikkel képes felkelteni, kontrollálni valamint irányítani az olvasó figyelmét, az általunk meghatározott tartalmi elemek között (EDWARD 2001).

2. AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS FOLYAMATA

A kormányzati tevékenység a szakpolitika kapcsolata évezredek óta érzékeny és gyakran vitatott kérdés a közgondolkodásban (SCHARLE 2013). A különbözőség fő okát Scharle - a (KÁDÁR *et al.* 1988) dokumentumra alapozva abban látja, hogy már az egyes területek gondolkodása is eltérő, azaz más – más tudástípusba tartoznak (1. ábra), amelyek jellemzői Scharle megfogalmazása alapján a következők:

- *szeptudás* [tudomány]: az adott társadalmi, gazdasági valóságról rendelkezésre álló, rendszerezett ismeretek birtoklását jelenti, hordozói saját szűkebb szakterületük prioritásrendszerében gondolkodnak, ami egy rendszeren kívüli helyezkedik el és abba beépülve fokozatosan veszti el arculatát, függetlenségét⁵.
- *szeptuatív tudás* [politika]: a valóságról részvétel, tapasztalat útján szerzett ismeretek birtoklása, a döntéshozó (politikus) saját ismerete. Prioritásait meghatározza, hogy a valóságról alkotott képe aggregált, a döntések – néhány kivételtől eltekintve – információhiányos közegben, időkénszer alatt készülnek.

⁴ Klasszikus értelemben véve, ha ezt a pozíciót a földrajzi térre vonatkoztatjuk, akkor a szakmapolitika mondhatni kiváló helyzeti energiával rendelkezik, tehát (pl.: ahogy a települések esetében) egy „relatív földrajzi helyzetből, azaz a fekvéséből adódóan jutnak előnyhöz”.

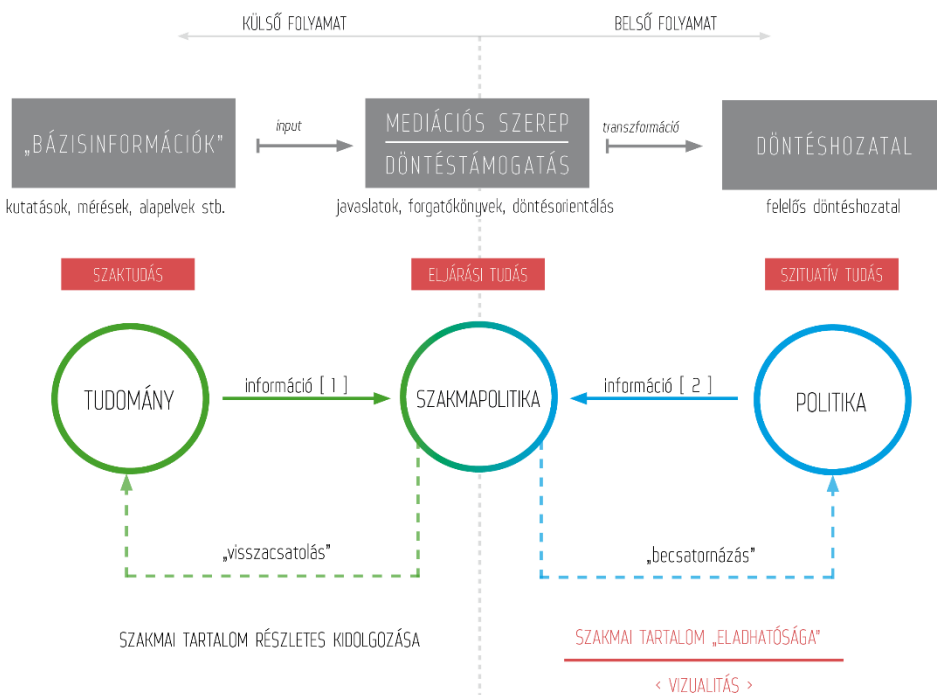
⁵ Az „arculatvesztés” mértéke döntően függ a politikai ráhatás mértékétől, ami annak függvényében változik, hogy az adott téma – ami lehet egy szakmai dokumentum, egy irányelv, egy végrehajtási javaslat – egyrészt milyen mértékben tölt be meghatározó szerepet vagy kötődik a döntéshozók érdeklődési köréhez, másrészt mekkora hatással van az aktuális vagy jövőbeni folyamatokra (További részletekért lásd: „Minden más lesz, ahogy elindul?” című fejezetet.)

- *eljárás tudás* [szakmapolitika]: a valóság adott állapotát eljárásokkal, módszerekkel, technikákkal képes egy célul kitűzött másik állapotba átvezetni. A szaktudás és a szituatív tudás hordozói között olyan kapcsolatot képes teremteni, amelynek eredményeként mindkét előző tudástípus hasznosul a döntések meghozatalánál és a végrehajtás során

Továbbá meg kell említeni az elmúlt évtizedekben lezajlott politikai döntéshozói környezetváltozást, ugyanis megsokszorozódtak azoknak a társaságoknak, érdekvédelmi szervezeteknek, mozgalmaknak, szövetségeknek, üzleti szereplőknek stb. a száma, akik folyamatosan nyomást és befolyást próbálnak meg gyakorolni a döntéshozói rétegre a különböző racionalitásokon, értékrenden és igényeken alapuló érdekérvényesítésükkel (MOSONINÉ 2003), amelyek komolyan befolyásolják a döntéshozói réteg „általános reakcióját” a döntéshozatalon kívüli szereplők részéről induló elképzelésekkel kapcsolatban.

1. ábra: A tudomány - szakmapolitika - politika kapcsolati ábrája és szerepük a döntéshozatali folyamatban

Figure 1: The science – policy – politics connections map and role in the decision-making process

Forrás: saját szerkesztés

A cél, hogy a három terület között, azaz a tudomány, a szakmapolitika (szakma) és a politika között gördülékeny és egyértelmű információáramlás valósuljon meg. Azonban fontos tisztában lennünk azzal, hogy mindhárom szereplő más-más szerepkört tölt be a

folyamatban és két csoportra oszthatjuk őket a döntéshozatal folyamatában elfoglalt helyzetüktől függően, így lehetnek külső vagy belső folyamatban résztvevő szereplők.

A tudomány, a döntéshozatali folyamat kapcsán egy külső szereplő, a belső folyamatoktól független és az ottani folyamatokra kevés befolyással bír. Ellenben itt található azokat a bázisinformációkat, amelyek konkrétan hozzájárulhatnak egy-egy szakterület kapcsán az elméleti és gyakorlati ismeretek bővítéséhez, szélesítéséhez, lényegében a hatékony döntéshozatalhoz. A politika a döntéshozatal belső folyamatát alkotja, és a három szereplő (terület) együttműködési folyamata során a legfontosabb szerepkört tölti be, mégpedig a döntés meghozataláért felelős szerepet, amelynek konkrét végrehajtása már a szakmapolitika feladatát képezi. A szakmapolitika kettős szerepet tölt be a folyamaton belül, mivel egyrészt érdekelt az új tudományos alapokon nyugvó szakmai ismeretek döntéshozásba történő becsatornázásában a hatékonyabb döntéshozatal végett, továbbá rendelkezik azokkal a puha (soft) ismeretekkel és elvárásokkal, amelyek a politikai részéről érkehetnek. Ezért is a szakmapolitika egy közvetítő (mediátor), transzformátor és döntéstámogatói szerepet tölt be a két terület között, hogy csökkentse a köztük lévő hangsúlyeltolódásokat (összhangteremtés), támogassa és elősegítse a területek közötti információk közérthető és egyértelmű kommunikációját (döntéstámogatás). A szakmapolitika tehát kettős feladatot lát el: egyrészt „visszacsatolást” hajt végre a tudományos terület felé, jelezve az irányokat és a hangsúlyokat, másrészt „becsatornázási” funkciót tölt be a politika irányába (lobby tevékenység), hogy a szakmai szempontok előnyösebb pozícióba kerüljenek. A szakmapolitika tehát egy optimális tudomány – politika munkakapcsolat megteremtésében érdekelt, ahol mindkét szereplő érdekei teljesülnek bizonyos kompromisszumok mellett.

A rendszerben zajló folyamatok egyik legproblémásabb része a szakmapolitika és a politika közötti kapcsolat megteremtése⁶, ugyanis két teljesen más logika és célok mentén működő rendszer között kell kapcsolatot létrehozni. Ennek érdekében új alapokra kell helyezni a két rendszer közötti kommunikáció alapjait, amelyben döntő hangsúllyal kell szerepelnie egyrészt a vizualitásnak (térkép, ábra, kép), ami meghatározó szerepet játszik a figyelem és az érdeklődés felkeltésében, másrészt hangsúlyt kell fektetni az egyéb nyelvezeti és arculati szempontoknak (pl.: szóhasználat, tördelés) a megfelelő kialakítására is. Ezeknek a részegységeknek az együttes kezelését nevezném összefoglaló néven a szakmai tartalom vizuális kommunikációjának, aminek végeredménye egy olyan eladható szakmai tartalom („szakmai termék”), ami képes felkelteni az érdeklődést és az érdekeltséget a politikai szcéna irányából, hosszabb távon teret adva a szakmai célok egy részletesebb és átfogóbb megismertetésére.

3. KONTEXTUS, AMI PROBLÉMÁKAT EREDMÉNYEZ

A szakmapolitika számára a vizualitás egy „rég-új” eszköz arra, hogy növelje a kommunikáció hatékonyságát. Ennek fő okát a szakmapolitika és a vizualitás közötti

⁶ A tudomány és a szakmapolitika közötti kapcsolat viszonylag egyszerűbb, ugyanis a szakmapolitika – kettős szerepe ellenére – közelebb áll a tudományos területet irányító logikai rendszerhez (megfogalmazás, célkitűzések, értékek), ami könnyebbé és egyszerűbbé teszi a két terület közötti együttműködést.

hasonlóságokban kell keresnünk. A vizualitásra legtöbbször úgy gondolnak, mint egy közvetítő (médiium) eszköz⁷, ami tulajdonságaiból fakadóan alkalmassá válik arra, hogy hatékonyan szállítson és kommunikáljon információkat különböző célcsoportok számára⁸, figyelembe véve és alkalmazkodva a „felhasználói réteg” tulajdonságaihoz. Ennek értelmében, mint szakmapolitikai eszköz alkalmassá válhat arra, hogy mérsékelje és áthidalja a tudomány és politika területére vonatkozó és rájuk egyedileg jellemző meghatározó és karakteres tulajdonságokból fakadó különbségeket (1. táblázat).

1. táblázat: A tudomány és a politika jellemző tulajdonságai
Table 1: Specific attributes of the science and the politics

Tudomány	Általános szempontok	Politika
szaktudás	Tudástípus	szituatív tudás
objektív (szubjektív meglátásokkal)	Döntéshozatal alapja	szubjektív + érzelmek
szakmai részletesség (alaposság)	Kidolgozottság	a részletesség hiánya (felületes megoldás, elvek mentén)
átfogó	Irányultság	célzott
hosszú	Információ feldolgozás ideje	rövid
későbbi eredmény (időbőség)	Időbeli elvárások	azonnali eredmény (időhiány)
hosszú, mindenre kiterjedő	Elvárt output	rövid, tömör
nem (támogató funkció)	Döntéshozatal	igen
nem	Közpolitikai felelősség	igen
tudományos („szakzsargon”)	Nyelvezet	egyszerű, közérthető („szlogenszerű”)
szakemberek (belső kör)	Végső célközönség	politikusok + társadalom
„befelé irányuló”	Kommunikáció iránya	részben „kifelé” és részben „befelé” irányuló

Forrás: saját szerkesztés

Ennek ellenére a vizualitás fontosságát lebecsülik, még mindig az esztétikához, mint „képzőművészeti” folyamathoz hasonlítják, egy felesleges és haszontalan magamutogatásként gondolnak rá (EDWARD 2001), amit tágabb értelemben véve a

⁷ A másik legfontosabb szerepköre a számadatok mögött meghúzódó rejtett információk – összefüggések, mintázatok – „felfedezésében” és feltárásában valósul meg, mint elemző eszköz (EDWARD 2001, NATHAN 2013)

⁸ A semlegesség kifejezése csalóka lehet, ugyanis a vizualitás az eszközrendszerénél fogva (szín, forma, nagyság, kiemelés, halványítás), illetve a hozzá kapcsolódó statisztikai módszerek (pl.: kategorizálási határok megválasztása) beállítása során is számos lehetőség kínálkozik arra, hogy az adatokat a saját céljainknak megfelelő, az általunk elképzelt és helyesnek gondolt irányba módosítsuk.

tervezőgrafika alá sorolnak be, annak ellenére, hogy alkalmas lehet komplex elképzelések átadására, kritikai elképzelések közvetítésére (*POLYÁK 2012*). Azonban Polyák úgy gondolja, hogy a tervezőgrafikának, azaz a grafikusoknak is meghatározó szereplőnek kell lennie a folyamatokban⁹. Meglátása annyiban igaznak tekinthető, hogy szükséges hangsúlyt fektetni a kommunikáció és az információ átadásra a vizualitás útján¹⁰, ennek ellenére nem érzem szükségszerűnek – az esetek többségében – új szereplő bevonását a folyamatokba. Véleményem szerint a meglévő szakmai szereplők rendelkeznek azokkal a képességekkel és eszközökkel, amelyekkel megtervezhetik és megvalósíthatják a hatékony vizuális szakmai kommunikációt¹¹. A kommunikáció fontosságát emelte ki Mosoniné is, aki kollégáival az MTA köztestületi tagjai körében végzett kérdőíves vizsgálat során arra a következtetésre jutottak, hogy a kutatók kommunikációs képzése, illetve önálló tudományos kommunikációs szakemberek képzése sürgető feladat lenne¹² (*MOSONINÉ ET. AL. 2004*). A szakmai kommunikáció hiányát és a problémák legfőbb okát a következőkben látom:

- A szakemberek vizuális tervezéssel kapcsolatos átfogó elméleti és gyakorlati ismeretek hiánya,
- A döntéshozatali rendszerben fennálló sajátos szituációkhoz való passzív és távolságtartó, elítélő hozzáállás.
- A tudomány (és a szakma is) „zárt rendszerként” aposztrofálja a saját környezetét, ami egész egyszerűen figyelmen kívül hagyja vagy lebecsüli azt a tényt, hogy más logikai síkok, célok és értékek mentén működő rendszerek is léteznek és feltételezhetően ezek más megközelítésmódot igényelnek.
- A berögzült megközelítésmódok és értékek tovább öröklődnek az oktatáson keresztül a fiatalabb szakmai generáció felé, ezáltal megnehezítve és bekorlátozva a változás lehetőségét.

Esetünkben a földrajz (geográfia), és azon belül is a különböző szakterületek (pl.: terület- és településfejlesztés, regionális elemzés, várostervezés, térinformatika) amelyek potenciálisan kapcsolatba kerülhetnek a politika, a döntéshozatal sajátos mechanizmusok által működtetett világával, tudnia és képesnek kell lennie arra, hogy a szakmai tudását valósan is kamatoztatni tudja és – marketinges szakkifejezéssel élve – képessé váljon arra,

⁹ A multidiszciplináris alapokon nyugvó tervezési elképzelés, ahol a különböző tudományágak képviselői saját szakterületüknek megfelelően, közös gondolkodás révén dolgozzák ki az adott fejlesztési és tervezési elképzeléseket.

¹⁰ Legyen szó akár lakossági tájékoztatásról, közösségi tervezésről vagy esetünkben a döntéshozói réteg (politika) tájékoztatásáról és meggyőzéséről, a cél mindegyik esetben ugyan az: a szereplők hatékony tájékoztatása a folyamatokról, az érdeklődés felkeltése és érdekelté tétele a rövidebb vagy hosszabb távú együttműködésben.

¹¹ Hasonlóan háttérbe szorított, de megítélését tekintve már kicsivel jobb helyzetben lévő szakterületnek tekinthető a *facilitátor* vagy a *mediátor* is, akik egy-egy projekt vagy hosszabb fejlesztés során felbecsülhetetlen munkát látnak el a társadalom és lakosság szakmai információkkal történő kommunikációjában, irányításában, szervezésében és a ténylegesen is „közösség alapú” tervezés menedzselésében.

¹² A tanulmány és a kérdőíves vizsgálat a tudomány és a laikusok közötti kommunikáció átfogó vizsgálatára terjedt ki.

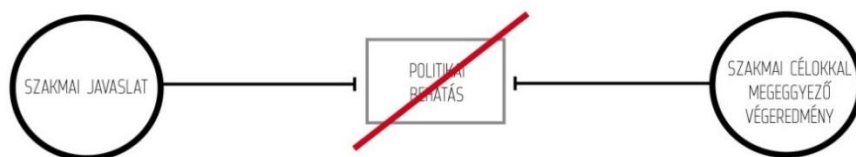
hogyan eladja saját szellemi termékét és meglátásait. Miért van szükség erre a megközelítésmódra?

4. MINDEN MÁS LESZ, AHOGY INDUL?

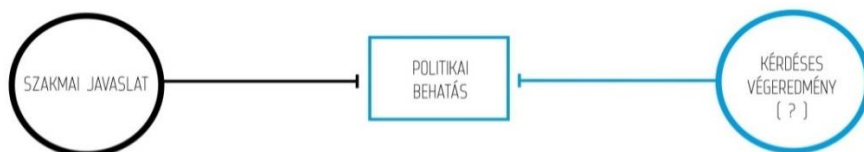
Ökölszabályként vagy alapelvként általánosan elmondható, hogy a szakmai célkitűzéseknek és/vagy a tudományos kutatómunkának – a lehetőségekhez mérten – mindig szem előtt kell tartania és elő kell segítenie a társadalmi hasznosulást és a társadalom jobbulását. Továbbá fontos azt is megjegyezni, hogy nem minden egyes téma- és szakterület kerül ugyanakkora fajsúllyal a politika - a döntéshozatal – látókörébe, így azokat célszerű változó intenzitású folyamatokként elképzelni (SCHARLE 2013). Ezeknek ismeretében a politikai ráhatás (befolyás) erőteljesen függ a szakmai tartalomtól és/vagy azok fajsúlyától¹³.

Ezek tudatában a megvalósulás kapcsán két általánosnak tekinthető folyamat vázolható fel, amelyek jellemzőit a 2. táblázat foglalja össze:

- az egyik az ún. *közvetlen társadalmi hasznosulás*, amelynek során olyan szakmai eredményeket és azok megvalósulását értem, amelyek egyből a társadalom szolgálatába állhatnak és mentesek azoktól politikai folyamatoktól, amelyek gátolhatják vagy befolyásolhatják azok megvalósulását.

- a másik az ún. *közvetett társadalmi hasznosulás*, ami az előzőnél egy jóval összetettebb folyamat, hiszen a politika számára nem érdektelen, így a szakmai tartalom végső megvalósulásának állapota jelentősen átalakul (arculatvesztés).

¹³ Egy projekt, egy program vagy egy stratégia kapcsán teljesen más játszmátípusok kerülhetnek előtérbe, továbbá változhat a szereplők száma, köre, célja és a döntés politikai kapcsolódásának erőssége. Más fajsúlyt képviselhetnek az érzékenyebb tartalommal bíró témák, amelyek jelentőségét a „játszma szereplői” alakítják közösen, de általánosan elmondható, hogy jelenleg a gazdasági töltettel rendelkező kérdések sokkal meghatározóbbak, mint a pusztán társadalmi vagy környezeti tartalmúak. (SCHARLE 2013)

2. táblázat: A szakmai eredmények hasznosulása a politika szempontjából

Figure 2: The utilization of professional results the view of politics

közvetlen társadalmi hasznosulás	jellemzők	közvetett társadalmi hasznosulás
relatív egyszerű és gyors	Megvalósulás folyamat	relatív hosszabb és lassabb
szakmai – civil	Meghatározó szereplők	állami + (<i>szakmai, civil</i>)
politika számára semleges (nem áll közvetlen politikai befolyásoltság alatt)	Politikai kötöttség	a politika számára nem érdektelen, sőt meghatározó jelentőségű (közvetlen politikai befolyásolhatóság alatt állhat)
változatlan marad (<i>maximum kisebb módosítások, finomhangolás</i>)	Az elképzelés eredeti és végső állapota közötti eltérés	meghatározó változások történnek (<i>a célokat és struktúrákat tekintve is</i>)
szakmai szempontok / társadalmi igények	Kialakítás módja	politikai döntés (néhány szereplő és egyéb igények és szempontok alapján)

Forrás: saját szerkesztés

5. HOGYAN TOVÁBB? MI A HELYZET?

Gondoljunk úgy a politikai szférára, mint egy bizonyos időközönként, de amúgy folyamatosan és dinamikusan változó környezetre (pl.: kormányváltás során változó célkitűzések, fejlesztéspolitikai célkitűzések hangsúlyváltása), ahol a szereplők között egy játszma zajlik (SCHARLE 2013), amelynek sajátos belépési feltételei, szabályai, lépései, stratégiái és szókészletei vannak. A siker kulcsa az, hogy megismerjük és tisztában legyünk a játszma szerkezetével. Ezeknek az ismereteknek a megszerzését segíti elő a **játzmaelemzés**, amelynek alkalmazása számos területen meghonosodott. A szakmapolitikák alakításának és érvényesülésének játszmaelemzési modellek keretében történő elemzése, ezért sem különleges vagy kivételes példa. Minél több szereplő vesz részt benne vagy minél bonyolultabb kapcsolati rendszere van egy játzmának, annál nehezebb kiismerni a mozgatórugókat és érdekeket¹⁴. Scharle négy játzmatípust¹⁵ különböztetett meg KAPLAN (1989) műve alapján, amiből esetünkben - a cikk témáját tekintve – döntően csak két játzmatípus tölt be meghatározó szerepet és közös jellemzőjük, hogy a szereplők lépései és stratégiája az általuk kitűzött cél elérését szolgálják. Ez a két játzmatípus pedig a következő:

- *szakpolitikai játszma*, amelynek célja egy közfeladat szakszerű megoldása, amihez a szereplők beavatkozási lehetőségeket, eszközöket és eljárásokat keresnek.

¹⁴ A játszma kiismerését tovább bonyolítja, amikor a résztvevők egyszerre több játzmában is részt vesznek, illetve több játszma kapcsolódik össze (SCHARLE 2013).

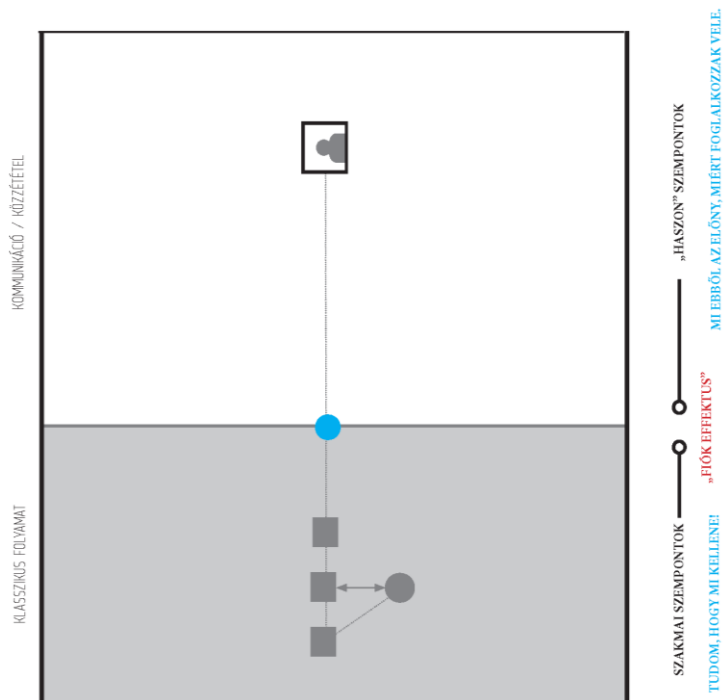
¹⁵ A szakpolitikai játszma, befolyás-érvényesítési játszma, elszegődési játszma, kinyilvánítási játszma

- *befolyás-érvényesítési (politikai) játszma* célja, nem a közpolitikai feladat szakszerű megoldása, hanem olyan „középút” megtalálása, ami kellő támogatottságot élvez és személyes szerepét biztosítja, erősíti.

Ahhoz, hogy a szakmai szereplők képesek legyenek bizonyos mértékig megfelelni ennek a környezetnek és elvárásainak, továbbá a döntések minél inkább szakmai elvek alapján történjenek elfogadásra és megvalósításra, akkor szükségük van arra, hogy megtalálják, beazonosítsák a rendszerben lévő – pozitív értelemben vett – réseket. Majd ezekre alapozva elkészíteni és felállítani egy olyan *projektalapon fókuszált szakmai kommunikációs stratégiát*, amivel érdemben nyílhat lehetőség az általuk képviselt célok kommunikálására.

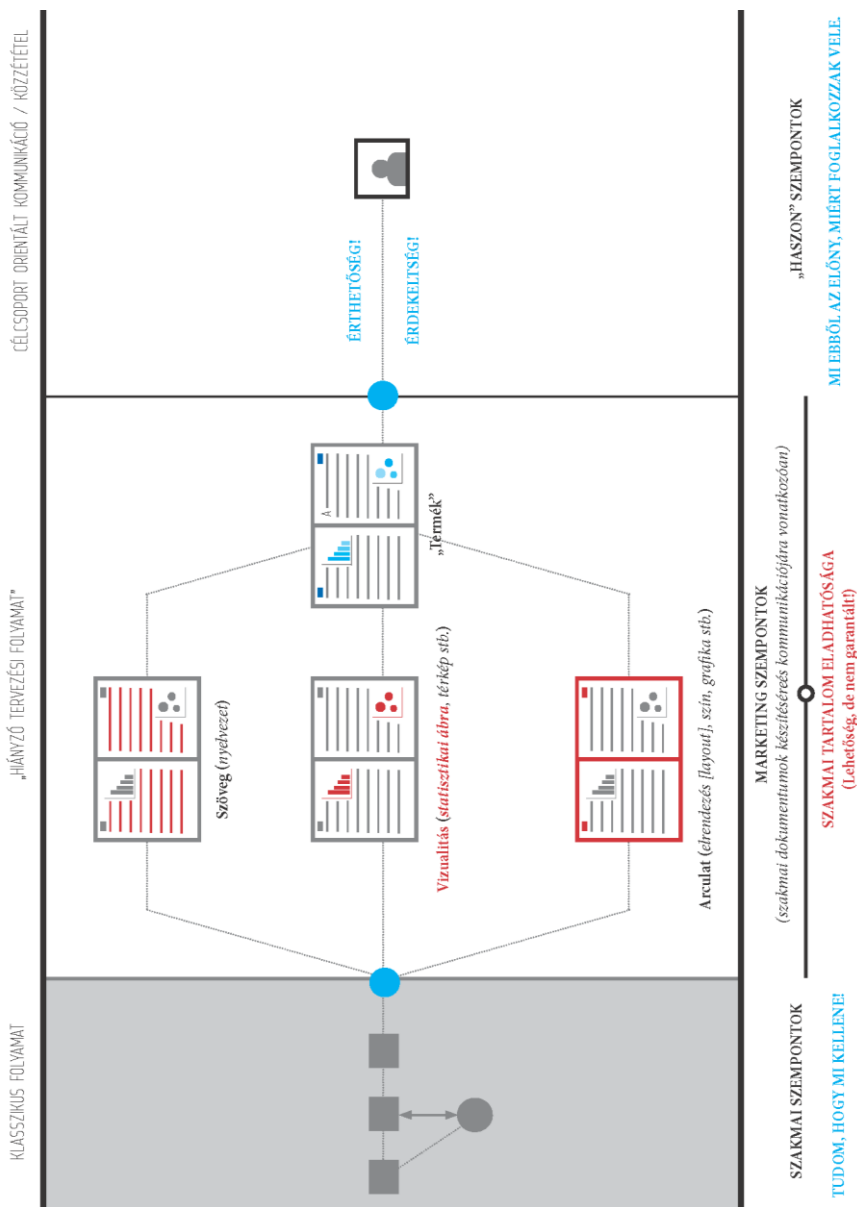
A rések megtalálásához kulcsfontosságú az adaptáció képességének tudatos alkalmazása, elsajátítása. Az adaptációs folyamat során lehetővé válik felkutatni és a saját igényeinknek megfelelően átalakítani és alkalmazni azokat a módszereket vagy csak meglátásokat, amivel bővíthetjük módszertani repertoárunkat. Ez a „természetes adaptáció” eddigi is megfigyelhető volt a közel álló tudományterületek között, azonban vannak olyan helyzetek, amelyek orvoslásához távolabb kell nézni a rokontudományok határain és teljesen távol álló tudományterületektől, merőben más szempontrendszereket kell megismerni (nyitottság).

2. ábra: A kommunikációs folyamat hagyományos módja a döntéshozás felé
Figure 2: The traditional way of communication process toward the decision-making

Forrás: saját szerkesztés

3. ábra: A kommunikációs folyamat megújított módja a döntéshozás felé
 Figure 3: The new way of communication process toward the decision-making

Forrás: saját szerkesztés

A döntéshozók (politikai szféra) szakmai tájékoztatásának eddigi bevett gyakorlata az 2. ábra sematikus rajza alapján vázolható fel. A 'klasszikus folyamat' névvel jelzett folyamat során a tudományos vagy a szakmai közeg részéről elkészült egy dokumentáció¹⁶ a saját tudományos környezete által elvárt szempontrendszer alapján,

¹⁶ Ez lehet kutatási jelentés, riport, szakmai koncepció stb.

aminek végeredménye végül a döntéshozók (a politikai szféra) elé került. Az esetek többségében az így elkészült dokumentum nem került felhasználásra, hanem egy fiókban végezte. Ezt az állapotot – utalva a fiókra, mint a mellőzés egyik megtestesítőjére – szokták közhelyesen csak „fiók-effektusnak” hívni. Ez az állapot azért alakulhatott ki, mert már a felszínen nem találkoztak a tudományos vagy szakmai szféra és a politikai szféra elvárásai. A ’felszín’ szó azért is került aláhúzásra, mert ezek a dokumentumok ténylegesen is csak a „megtekintés” erejéig voltak képesek eljutni, de tartalmuk feltárására, mélyebb értékelésére, értelmezésére már legtöbbször nem került sor a döntéshozók által. Ez nem is meglepő, mivel a tudományos vagy szakmai dokumentumok és azok szereplői szemben a politikai, döntéshozói szereplőkkel teljesen más logikai keretrendszer mentén tevékenykednek és gondolkodnak, ezért bizonyos szinten kódolva volt a rendszerben a kommunikációs szakadék, amely nem kínált áthidaló megoldást. Hasonló következtetésre jut Mosoniné is, akinek a vizsgálata szerint „a tudomány még ma is olyan (...) elemző tanulmányokon és szakértői közreműködésekben alapul, amelyek a tudomány szempontjait képviselik. Ehhez adja hozzá a maga elképzeléseit és szándékait a politikai szféra” (MOSONINÉ ET. AL. 2003). Már a mondatok is jól illusztrálják a tudomány és a politika erőteljes kettéválást, amelyekben semmi közös nem található. Végül ez az elválás azt eredményezi, hogy a tudományos érvek véglegesen mellőzésre kerülnek és csak a politika által hozzáadott elképzelések, és szándékok maradnak a folyamat végén.

Jól látszik, hogy az 1. ábrán feltüntetett folyamat – az eredményességét tekintve – nem hatékony az információ átvitelében és közvetítésben, azaz mindkét fél számára előnytelen, de végeredmény tekintetében a tudományos szempontok, a szakma kerül rosszabb helyzetbe, mivel az ő céljai szorulnak hátrébb. Az előző rendszerben is látszódott, hogy vélhetően hiányzik egy láncszem – egy „hídképző elem” - a folyamatban, ami megteremti a kapcsolatot a két, egymástól teljesen más alapokon nyugvó rendszer tekintetében. Ez a hiányzó láncszem a kommunikáció egyik különleges módja, a *vizuális kommunikáció*. Ha azonban kicsit hátrébb lépünk és nagyobb távolságról kezdjük el szemlélni a helyzetet, akkor jól látszik, hogy többről van szó, mint a vizualitás, lényegében és nyersen fogalmazva is marketingről van szó, ahol már fontos szempontot képez a célcsoportnak megfelelően kialakított szöveg (nyelvezet)¹⁷ és arculat¹⁸ kialakítása is. Összességében ezek együttese teszi lehetővé azt, hogy az eredeti tudományos munkát olyan formába öntsük, ami érthetővé és érdekessé teheti a célcsoport, jelen esetben a politika számára.

6. A SZAKMAI ÉS POLITIKAI ÉRDEK KAPCSOLÓDÁSAI

A végső cél az, hogy olyan folyamatot építsünk fel, amelyben lehetővé válik az ún. „szakmai lobby” kialakítása, azaz egy erőteljes szakmai alapú érdekeltségi viszony megteremtése a döntéshozatali folyamatokban, ha nem is háttérbe, de csökkentve a politikai alapú döntéshozatalt. Ehhez feltételezzük azt, hogy valamennyi érintett őszinte szándékkal törekszik egy optimum kialakítására (SCHARLE 2013). A szakma és a politika közötti kapcsolat megállapításához célszerű lehet alaposabban megismerni azokat az

¹⁷ megfogalmazás (szakzsargon mellőzése), tipográfia (könnyen és gyorsan olvasható betűtípusok)

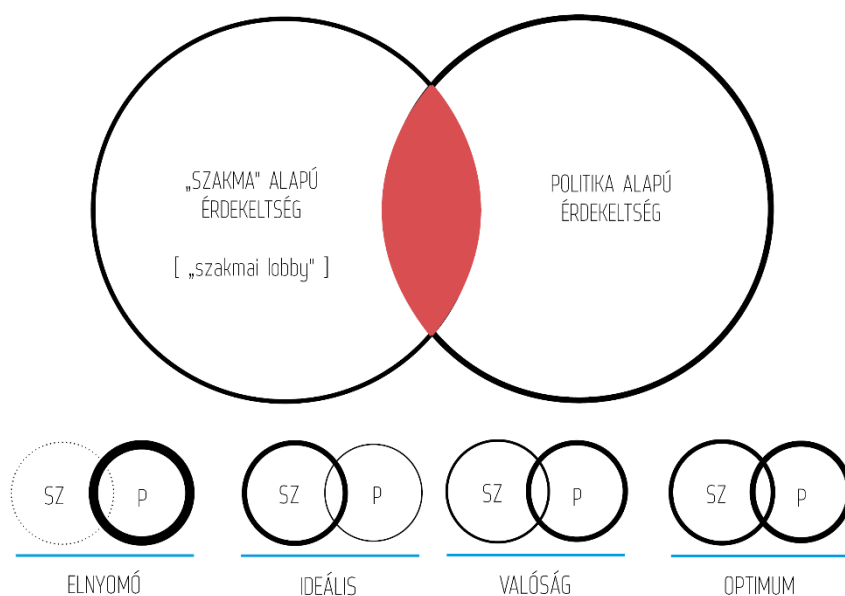
¹⁸ pl.: a szöveg-kép elrendezések (más néven: layout), színhasználat

elméleteket, amelyek a tudomány és a politika kapcsolatára vonatkoznak, amelyek az igények kapcsán fokozatosan változtak (MOSONINÉ *et al.* 2003):

- „*tudományos igazság*”: egy szakértő vagy bizottság kinyilatkoztat valamilyen tudomány nevében, akkor fel sem merül a kétkedés vagy visszabeszélés lehetősége
- „*bercegi tanácsadó*”: személyes bizalom alapján megkeresett személy vagy bizottság, aki vagy amely a kormány (vagy esetleg kormány szerv) felkérésére ad tanácsot tudományos kérdésekben.
- „*társadalomba ágyazott tudomány*”: a szakértők tisztában vannak tudásuk korlátaival, felvállalják a tudomány bizonytalanságait és tévedési lehetőségét, nem tagadva a véleményükben felbukkanó szubjektív elemeket.

Ennek kapcsán érdemes figyelni arra, hogy a tudományos bizonytalanság nem lehet akadálya olyan politikai döntések meghozatalának, amelyekkel elkerülhetők bizonyos, nagy kockázatokkal és károkkal járó események (MOSONINÉ *et al.* 2003).

4. ábra: A szakmai és a politikai érdekek kapcsolódásának lehetséges variációi
Figure 4: The possible variation of the profession- and the politics interest

Forrás: saját szerkesztés

Az 4. ábrán az került bemutatásra, hogy milyen kapcsolatok alakulhatnak ki a szakma és a politika között. Ezek közül az egyik legszélsőségesebb az ún. *elnyomó állapot*, amikor a szakmai szempontok, még formálisan sincsenek belekódolva a rendszerbe. Ilyen esetben egyértelműen csak a politikai szempontok elképzelése érvényesül. Az ún. *ideális állapot* azt a helyzetet tükrözi, amikor a szakmai szempontok teljes mértékben érvényesülnek a döntéshozatal során, így szakmailag alátámasztott és megalapozott döntés születhet. Ebben az esetben a rendszerben nincs szubjektivitás és részrehajlás,

azaz a politikai befolyás háttérbe szorul, ami már - már utópisztikusnak hangzik. Az ún. *valóságos állapot* az, amikor az esetek bizonyos részében már felfedezhető a szakma és politika közötti párbeszéd és készség az együttműködésre, de az esetek többségében még mindig a politika szempontok érvényesülnek döntések meghozatala során.¹⁹ A végső állapotot az ún. *optimum állapot* jelentené, amikor a tudományos (szakmai) és a politikai döntéshozatal között egy ún. win-win szituáció valósulna meg, ami azt jelenti, hogy mindkét fél számára tényleges előnyökkel és előremutató eredményekkel zárul a végső együttműködés. Ebben a helyzetben véleményem szerint nem a partnerség szintjében kell megteremteni az egyenrangúságot, hanem a végeredmény tekintetében. Fontos kihangsúlyozni, hogy a nem egyenlő partneri helyzet nem eredményezheti a szakmaiság háttérbe szorítását, hanem különböző lehetőségek - helyzettől függő forgatókönyvek vagy jövőképek - mentén bemutatva a megvalósítás lehetőségét. Ezzel lehetőséget teremthetünk, hogy előre felkészülve vagy akár utólag kidolgozva a saját szakmai anyagunkban a kompromisszumos szituációkra adható válaszreakciókat, azaz variálhatóvá tehetjük az elképzeléseinket. Ez biztosíthatja azt, hogy a szakmai elképzelés és célok döntő része a különböző változtatási lehetőségek ellenére is alkalmazható maradjon.

ÖSSZEGRZÉS

A cikk témája számos olyan kérdést feszeget, ami markánsan kötődik a jelenlegi szakmagyakorláshoz és annak politika-irányú kommunikációjához, kapcsolatához és annak alapjaihoz. A legfontosabb, hogy egy nyitott, a környezetre és a folyamatokra rugalmas válaszokat adó, a valóság kontextusát más szemszögből, de objektív alapokkal megközelítő szakmai bázis alakuljon ki mind emberi, mind tudásbeli értelemben egyaránt, akik a társadalomhoz közel álló kutatások eredményeit sikeresen tudják eladni (=kommunikálni) az érdekcsoportok felé, legyen szó a döntéshozói rétegről vagy a piaci szereplőkről...

IRODALOM

EDWARD, T. (2001): *The Visual Display of Quantitative Information*. Graphics Press, 2nd edition, 200 p.

KÁDÁR B. et al. (1988): *Javaslat a kormányzati és központi államigazgatási tevékenység alátámasztására számításba vehető kutatóhelyek szellemi kapacitásainak hasznosítására, működésük, szervezetük korszerűsítésére*. Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság Regionális Igazgatóság (OMFB REI), Budapest [kézirat]

¹⁹ Annak a körülménynek a tisztázása, hogy bizonyos szakmailag célszerű és mindenki által kívánt szempontok milyen okból nem valósulnak meg, az újabb érdekes kérdéseket vethet fel. A dolgozat korlátai és témájának fókusza nem ad tág teret, hogy részletesen számba lehessen venni azokat a kritikus *soft és hard befolyásolási tényezőket* is (soft = személyes ismertség, rokoni viszony, gazdasági kapcsolat, „szívesség”; hard = zsarolás, vesztegetés, kenőpénz stb.), amelyek tovább színesíthetnék azt a képet, hogy mi alapján is történnek a döntéshozatalok.

- KAPLAN, H.** (1989): Policy and Rationality: The regulation of Canadian trucking. University of Toronto Press, 221 p.
- MOSONINÉ F. J. et al.** (2004): Kommunikáció a kutatók és a laikusok között: a kutatók szerepe. Világosság 5. szám pp. 5 – 27.
- MOSONINÉ F. J. et al.** (2003): Tudomány és társadalom: konstruktív párbeszéd. Világosság 9-10. szám, pp. 9 – 22.
- NATHAN, Y.** (2013): Data Points: Visualization That Means Something - Wiley, 1st edition, 320 p.
- POLYÁK L.** (2012): Kritikai grafika és várospedagógia: közvetítés és fordítás, mint a hatékony részvétel előfeltételei / letöltés ideje: 2015. március 20.
- SCHARLE P.** (2013): A közlekedési szakértelem mozgásteret a gazdasági – társadalmi játszmákban. Közlekedéstudományi Szemle 63. (3), pp. 4 – 12.
- http://tranzit.blog.hu/2012/02/21/kritikai_grafika_es_varospedagogia_kozvetites_es_forditas_mint_a_hatekony_reszvetel_elofeltetelei